

**SÉMANTICKÝ POTENCIÁL ANGLICIZMOV V SLOVENČINE
(NA MATERIÁLI Z VYUČOVANIA ŠTUDENTOV ODBORU
MASMEDIÁLNA KOMUNIKÁCIA)**

**SEMANTIC POTENTIAL OF ANGLICISMS IN SLOVAK LANGUAGE
(BASED ON TEACHING MATERIALS USED FOR STUDENTS
SPECIALISING IN MASS-MEDIA COMMUNICATION)**

Ol'ga Škvareninová

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave

Príspevok sa zameriava na konfrontáciu lexikálnych významov vybraných anglicizmov v angličtine ako donorskom jazyku a v slovenčine ako prijímajúcom jazyku. Na základe klasifikačného prístupu autorka identifikuje na materiáloch z vyučovania študentov odboru masmediálna komunikácia zhody a rozdiely v sémantickom potenciáli anglicizmov prevzatých do slovenčiny. V závere konštatuje, že najviac z vybraných anglicizmov sa v slovenčine adaptuje so zachovaným lexikálnym významom, menej v zúženom významovom rozsahu a najmenej v rozšírenom rozsahu.

The paper deals with Anglicisms and the confrontation of their semantic content in English as the donor language and in Slovak as the recipient language. On the basis of a classification approach, the author identifies the similarities and the differences in the semantic potential of Anglicisms borrowed into Slovak, using the teaching materials designed for students specialising in Mass-media communication. In conclusion, she notes that the majority of the chosen Anglicisms are adopted into Slovak with the identical semantic content whereas only some Anglicisms go through semantic narrowing and even fewer through semantic extension when borrowed into Slovak.

Kľúčové slová: *anglicizmus, lexikálny význam, rozširovanie významu, zúženie významu, potenciál*

Key words: *Anglicism, semantic content, semantic extension, semantic narrowing, potential*

1 Úvod

Ekonomický, hospodársky, spoločenský, politický, kultúrny či športový život národa a jeho príslušníkov sa bezprostredne odráža v jazyku, predovšetkým v jeho najdynamickejšej zložke, lexike. Jedným z najproduktívnejších spôsobov rozširovania slovnej zásoby je preberanie, prenikanie cudzích slov, ktoré je dôsledkom medzijazykových a medzikultúrnych kontaktov. Proces preberania cudzích slov je ustavičný, niekedy je však viac, inokedy zas menej výrazný. V súčasnosti intenzita prenikania cudzojazyčných prvkov zvyšuje vedecko-technický pokrok, intenzita kontaktov medzi štátmi, výmena skúseností, prekladová tvorba, online komunikácia či proces globalizácie.

Sociolingvistické výskumy ukazujú, že „cudzie slovo sa širšie začína používať vtedy, keď spĺňa istú komunikačnú potrebu používateľov preberajúceho

jazyka, a najmä ak sa tým v jeho systéme vyplní prázdne miesto“ (Ondrejovič, 2015, 29), prípadne vtedy, keď sú „domáce“ jazykové prostriedky príliš komplikované, napr. príliš opisné. Vzhľadom na dynamickosť významu slova a na vzájomnú elasticitu jeho významového rozsahu i obsahu sa slová cudzieho pôvodu môžu používať v prijímajúcom jazyku v pôvodnom, zúženom, rozšírenom alebo prenesenom (metaforickom) význame. Pretože od novembra 1989, keď naša krajina prešla spoločenskými, hospodárskymi a politickými zmenami, preberá slovenčina slová najmä z angličtiny, zameriame sa v našom príspevku na významový rozsah vybraných anglicizmov v slovenčine.

2 Dáta a metódy

Materiál použitý v našej štúdií sme získali počas príprav na vyučovanie pre študentov odboru masmediálna komunikácia na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Na prednáške a seminári o jazykovej globalizácii a glocalizácii sme sa zamerali aj na používanie a lexikálny význam anglicizmov v slovenskom mediálnom kontexte vzhľadom na proces ich adaptovania do slovenčiny.

V príspevku uplatňujeme klasifikačný prístup, ktorý „umožňuje identifikovať zhody a rozdiely v designačnom potenciáli porovnávaných lexikálnych jednotiek“ (Dobřík, 2005, 321), v našom prípade v sémantickom potenciáli vybraných anglických slov v angličtine ako donorskom jazyku a v slovenčine ako prijímajúcom jazyku. Tieto prístupy skúmania lexikálneho významu – pokiaľ je nám to známe – sa v slovenskej lingvistickej literatúre uplatnili pri porovnávaní významov ruských a slovenských slov (Dolník – Benkovičová – Jarošová, 1993) a pri skúmaní lexikálneho významu anglicizmov a iných slov cudzieho pôvodu v slovenčine a nemčine (Dobřík, 2005, 321-337).

Výskumné metódy zahŕňajú aj štúdium odbornej literatúry, semaziologické analýzy online edícií Oxford English Dictionary, slovenských kodifikačných a výkladových slovníkov, ktoré vyšli pod garanciou JÚLŠ SAV, Stručného etymologického slovníka slovenčiny a desk study. Všetky významy anglických slov, ktoré sme analyzovali, sme prevzali z internetového zdroja www.oxforddictionaries.com a všetky významy slovenských slov prevzatých z angličtiny z webovej stránky JÚLŠ SAV: <http://slovníky.korpus.sk>.

3 Sémantický potenciál anglicizmov v slovenčine

Sémantický potenciál prevzatých slov je výsledkom ich sémantického vývoja v donorskom a následne aj v prijímajúcom jazyku. V oboch jazykoch ho ovplyvňujú osobitosti prostredia, komunikačné potreby nositeľov jazyka, sociálno-psychologický kontext účastníkov komunikácie, typ textu, kultúrny kontext atď. Môže tak dochádzať k zhodám alebo k rozdielom v sémantickom

potenciáli prevzatých slov, čo je prejavom symetrickej, symetricko-asymetrickej a asymetrickej ekvivalencie (Benkovičová, 1993, 77).

3.1 Zhody v sémantickom potenciáli anglicizmov v slovenčine

Medzi prevzaté anglicizmy, ktoré si zachovávajú v angličtine i slovenčine rovnaký lexikálny význam, patria napr. slová *evergreen*, *expres*, *face-to-face*, *fair play*, *fiftín*, *hardvér*, *internet*, *online*, *prime-time*, *rock*, *samit/summit*, *softvér*, *teleshopping*, *tenis*. Typickým príkladom zhody v sémantickom potenciáli sú aj prevzaté anglické odborné termíny, z ktorých sa niektoré používajú aj v médiách, a väčšina lexiky z oblasti športu. V našom korpuse bolo najviac práve takých anglicizmov, u ktorých sme zistili zhodu v sémantickom potenciáli v angličtine i slovenčine.

3.2 Rozdiely v sémantickom potenciáli anglicizmov v slovenčine

Rozdiely v sémantickom potenciáli slov sú založené na zmenách rozsahu a obsahu pojmového jadra; pri konfrontácii významov prevzatých slov ide o vnútrojazykový i medzijazykový jav. V našom výskume sme sa zamerali predovšetkým na zužovanie a rozširovanie významu slova.

K zužovaniu významu slova dochádza najmä vtedy, keď je slovo v donorskom jazyku viacvýznamové, v prijímajúcom jazyku sa však uplatňuje v komunikácii iba v jednej oblasti. Uvedieme teraz príklady na niektoré takéto anglicizmy v slovenčine:

Slovo *dressing* sa v angličtine používa vo významoch: 1. omáčka k šalátu; 2. obväz, materiál, ktorý sa prikladá na ranu; 3. glej používaný na konečné úpravy pri šití; 4. hnojivo, kompost na skyprenie pôdy. V slovenčine má toto slovo len význam korešpondujúci s anglickým významom slova uvedeným pod číslom 1.

Klasickým príkladom na zúženie významu lexémy v slovenčine je slovo *miss*, ktoré sa v angličtine používa: 1. pred priezviskom slobodnej ženy; 2. v niektorých školách ako oslovenie učiteľky deťmi bez ohľadu na to, či je vydatá alebo nie; 3. ako titul, ktorý sa udeľuje víťazke súťaže krásy. V slovenčine používame toto slovo iba vo význame 3: zvolená kráľovná krásy.

Zúženie významu anglicizmu v slovenčine nastalo aj v slove *workshop*, ktoré má v angličtine tieto významy: 1. dielňa, miestnosť alebo budova, v ktorej sa vyrába alebo opravuje tovar; 2. stretnutie, na ktorom sa skupina ľudí zúčastňuje na intenzívnej diskusii alebo rôznych aktivitách či projektoch na danú tému. V slovenčine slovo *workshop* používame iba vo význame tvorivá dielňa, seminár, príp. miesto konania takejto akcie.

Kým slovo *recital* sa v angličtine používa vo významoch: 1. verejné hudobné či recitačné predstavenie jednej osoby alebo malej skupiny osôb; 2. hovore-

ný opis série udalostí, ktorý je zvyčajne zdĺhavý a nudný, v slovenčine slovo *recitál* znamená koncert jedného sólistu alebo koncert zo skladieb jedného skladateľa. V definícii tohto slova sa v slovenčine neuvádzajú adjektíva zdĺhavý a nudný, ktoré nachádzame v 2. význame pôvodného anglického slova.

K anglicizmom so zúženým významom v slovenčine patrí aj slovo *džús*, ktoré má v angličtine významy: 1. ovocná alebo zeleninová šťava, nápoj z nej pripravený; 2. šťava, ktorú vypúšťa mäso počas varenia; 3. žalúdočné šťavy, ktoré napomáhajú tráveniu; 4. (neformálne, najmä v britskej angličtine) benzín, nafta; 5. elektrina. V slovenčine používame slovo *džús* iba vo význame 1: (hustejšia) ovocná alebo zeleninová šťava. Na anglické významy tohto slova uvedené pod 2. – 5. sa v slovenčine používa slovo *šťava*.

Redukciu významu lexémy možno pozorovať pri slove *bar*, ktoré v angličtine znamená: 1. dlhý, pevný kus dreva, železa alebo podobného materiálu, ktorý sa zvykne používať ako zábrana, podpera alebo zbraň; 2. pult v krčme, reštaurácii alebo kaviarni, na ktorom sa podávajú nápoje alebo občerstvenie; 3. prekážka alebo obmedzenie v napredovaní alebo v určitej akcii; 4. takt, zvyčajne rovnako dlho trvajúce, pomerne krátke časové úseky, na ktoré sa rozdeľuje hudobná skladba; 5. deliaci bod v súdnej sieni, v súčasnosti prevažne pomyselný, ktorý väčšina prítomných nemôže prekročiť a na ktorom stojí obžalovaný; 6. právnická profesia. V slovenčine sa používa slovo *bar* iba vo význame 2.

Anglicizmov so zúženým významom lexémy v slovenčine sme v našom korpuse zaznamenali menej ako anglicizmov so zhodou v sémantickom potenciáli v angličtine i v slovenčine.

Rozšírenie významu anglicizmov v slovenčine znamená vytvorenie novej semémy, rozšírenie sémantického potenciálu, nadobudnutie takého nového významu slova, ktorý nie je v donorskom jazyku známy.

Ako klasický príklad na rozšírenie významu slova v prijímajúcom jazyku a na zviazanosť jeho významu s kultúrou a reáliami krajiny, v ktorej sa slovo používa, sa v učebniciach angličtiny a v príručkách pre prekladateľov uvádza slovo *sandwich/sendvič*. Kým v angličtine slovo *sandwich* znamená 1. ľahké jedlo pozostávajúce z dvoch krajcov chleba, medzi ktoré sa vsunú plátky syra, šunky, zeleniny a pod.; 2. koláč z piškótového cesta pozostávajúci z dvoch a viac vrstiev potretých džemom alebo smotanou; v slovenčine má slovo *sendvič* významy: 1. obložený chlebiček (teda len spodná vrstva chleba, na ktorej je šunka, syr, vajíčko, zelenina); 2. druh ľahkého bieleho chleba valcovitého tvaru; 3. vrstvy určitej látky spojené (zlepené) medzivrstvou inej látky (napr. dosky lepené striedavo z rovných a vlnitých lepeniek a pod.); stenový panel zložený z vrstiev rozdielneho materiálu aj s rozličnou funkciou, sendvičový panel; vozovka s krytom dvoch vrstiev štrku navzájom spojených živicom. V súčasnosti sa slovo *sendvič* používa aj vo významoch, ktoré zatiaľ slovenské

slovníky nezaznamenali, a to na označenie: 4. viacvrstvového matraca; 5. vrstveného materiálu v letectve, ktorý je ľahký a súčasne má vysokú pevnosť v ohybe a v ťahu, používa sa na výrobu krídel a trupu lietadiel; 6. jednej z metód prezentovania nepríjemných informácií v komunikácii, keď sa medzi dve pozitívne vyjadrenia vsunie informovanie o nepríjemných skutočnostiach. Obsah významov slovenského slova *sendvič* uvedený pod číslami 3. – 6. korešponduje s významom „viacvrstvosť“ v anglickom slove *sandwich*, ide tu o proces „navrstvenia“ pôvodného významu slova z donorského jazyka na semému slova v prijímajúcom jazyku.

Rozšírenie významu lexémy nastalo v slovenčine aj v slove *briefing*, ktoré sa v angličtine používa vo význame stretnutia, ktoré má za cieľ informovať alebo poskytnúť inštrukcie. V slovenčine sa týmto slovom označuje nielen krátke informatívne stretnutie či pracovná schôdza zameraná na odovzdanie informácií alebo pokynov, ale aj informácie alebo pokyny poskytnuté na tejto schôdzi – čo nie je významom slova *briefing* v angličtine.

Anglicizmov s rozšíreným významom lexémy v slovenčine sme v našom korpuse zaznamenali najmenej.

4 Záver

Na základe klasifikačného prístupu sme konfrontáciou lexikálnych významov vybraných anglicizmov v angličtine ako v donorskom jazyku a v slovenčine ako v prijímajúcom jazyku zistili, že najviac anglicizmov sa v slovenčine adaptuje so zachovaným lexikálnym významom, menej v zúženom významovom rozsahu a najmenej v rozšírenom rozsahu. Nepomerne väčší počet anglicizmov so zúženým významom lexémy oproti anglicizmom s rozšíreným významom je nepochybne daný napr. aj väčšou homonymiou v angličtine v porovnaní so slovenčinou.

Zhody alebo rozdiely v sémantickom potenciáli prevzatých slov sú výsledkom nielen intralingválnych a interlingválnych javov, ale aj dôsledkom extralingvistických činiteľov. Záverom možno konštatovať, že prenikanie anglicizmov do slovenčiny a ich následná adaptácia je tvorivý akt, v ktorom sa používatelia slovenčiny prejavujú ako aktívni prijímatelia anglicizmov. Ukazuje sa však nevyhnutným upozorňovať počas vyučovania aj na malé významové odlietky v lexikálnom význame adaptovaných cudzích slov, aby sme tak predchádzali jazykovej interferencii.

Literatúra

BENKOVIČOVÁ, J. 1993. Lexikálna polysémia v aspekte medzijazykových vzťahov. In: Dolník, J. – Benkovičová, J. – Jarošová, A.: Porovnávací opis lexikálnej zásoby. Bratislava: VEDA, 1993, s. 76–89. ISBN 80-224-0344-X.

- DOBRÍK, Z. 2005. Lexikálny význam anglicizmov a iných slov cudzieho pôvodu v slovenčine a nemčine. *Slovenská reč*. 2005, roč. 70, č. 6, s. 321–337. ISSN 0037-6981.
- DOLNÍK, J. – BENKOVIČOVÁ, J. – JAROŠOVÁ, A. 1993. Porovnávací opis lexikálnej zásoby. Bratislava: VEDA, 1993. ISBN 80-224-0344-X.
- KRÁLIK, Ľ. 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 2015. ISBN 978-80-224-1493-7.
- ONDREJOVIČ, S. 2015. Medzi purizmom a glocalizmom. In: *Jazyk v politických, ideologických a interkultúrnych vzťahoch. Sociolinguistica Slovacca 8: zborník*. Bratislava: VEDA, 2015, s. 25–32. ISBN 978-80-224-14-18-0.
- OXFORD English Dictionary. [online]. [cit. 2016-08-22]. Dostupné na internete: <www.oxforddictionaries.com>.
- SLOVENSKÉ slovníky. [online]. [cit. 2016-08-22]. Dostupné na internete: <<http://slovníky.korpus.sk>>.
- SLOVENSKÝ národný korpus. [online]. [cit. 2016-08-24]. Dostupné na internete: <<http://korpus.juls.savba.sk/>>.